

MEĐURELIGIJSKI DOKUMENT O GLOBALNOJ ETICI PREDLOŽEN U CHICAGU 1993.

Mato Zovkić, Bol

U vjerskom i profanom tisku Hrvatske slabo je odjeknula Deklaracija o globalnoj etici predložena na Parlamentu religija svijeta, koji je održan u Chicagu od 28. kolovoza do 5. rujna 1993, posebnom skupu vjerskih poglavara i duhovnih vođa velikih religija i vjerskih pokreta.¹ Kako doprinošenje sljedbenika različitih konfesija i religija općem dobru vlastitog naroda i svih naroda svijeta znatno ovisi od oslanjanja na zajednička ćudoredna načela, smatram vrijednim donijeti cjelovit tekst ovog dokumenta s kratkim napomenama o nastanku i dosadašnjem odjeku.

Povod i "književna vrsta" dokumenta

Građani i vjernici svih religija slaveći godine 1893. četiristotu obljetnicu otkrića Amerike priredili su u Chicagu svjetsku izložbu, a od 28. kolovoza do 5. rujna iste godine i prvi parlament religija svijeta na kojem je predsjedao katolički kardinal Bostona James Gibbons (1834-1921)². Od nekršćanskih vjerskih uglednika sudjelovao je neohinduist Vivekananda (to mu je monaško ime, na građanskom pravnom području zvao se Narendranath Dutt [1863-1902]) koji je kao Indijac probudio zanimanje Zapada za hinduizam i smatrao da religije mogu doprinositi istinskom razvoju čovječanstva.³ O tom međureligijskom događaju izdana je i knjiga koja odiše optimizmom i vjerom u napredak kakva je bila svojstvena za kraj XIX. stoljeća.⁴ Taj je susret dao odlučan poticaj međureligijskim pothvatima, kršćanskom ekumenizmu te proučavanju religija na teološkim fakultetima.

Želeći podsjetiti na taj važan događaj i na pozitivnu ulogu religija u današnjem svijetu, četiri međureligijske organizacije priredile su novi Parlament religija svijeta u Chicagu od 28. kolovoza do 5. rujna 1993. Te organizacije su: Svjetska konferencija o religiji i miru, osnovana 1970; Svjetski savez za vjersku slobodu, osnovan 1990; Svjetski savez religija, osnovan 1936. i Hram i razumijevanje koji je utemeljio 1960. U Thant kao duhovnu Organizaciju ujedinjenih

¹ U *Glasi koncila* nisam našao nikakve vijesti o tom skupu. Ljiljana Matković, urednica *Mirovotvornog izazova. Časopisa za kulturu mira i nenasilja*, koji izlazi u Zagrebu, donijela je u broju 6 (zima 1993/94) na str. 27 kratak izvadak iz tog dokumenta, bez pojašnjenja o susretu na kojem je on predložen.

² Usp. G. Böing: *Gibbons, James, Kard.*, *LThK* 4, Freiburg 1960, str. 884.

³ Usp. članak C. Regameya "Vivekananda", *LThK* 10, Freiburg 1965, str. 827-828.

⁴ Richard Hughes Seager (izd): *The Dawn of Religious Pluralism. Voices from the World's Parliament of Religions 1893*, La Salle, Illinois 1993.

naroda. Od katoličkih dostojanstvenika događaju je prisustvovao domaći kardinal Joseph Bernardin uz brojne službene delegate različitih vjerskih zajednica i oko šest tisuća drugih sudionika koji su došli iz vlastitog zanimanja.⁵

Organizatori su tübingenskom teologu Hansu Küngu, koji se kao pročelnik tamošnjeg ekumenskog instituta bavi religijama u današnjem svijetu, povjerali da sa svojim suradnicima izradi nacrt Deklaracije o globalnoj etici koji bi bio predložen vjerskim poglavarima prisutnim na susretu u Chicagu. On se prihvatio posla uvažavajući odjek na svoju knjigu o toj problematici.⁶ U Küngovoj radnoj grupi bilo je i teologa nekršćanskih religija. Stručnjaci su kroz dvije godine doradivali njegov početni nacrt, a on ga je pred zasjedanje preradio u skladu s prispjelim primjedbama i dokumentu dao potrebno jedinstvo. Između skoro 7000 prisutnih organizatori susreta u Chicagu pozvali su 241 vjerskog poglavara i duhovnog vođu da kroz tri dana prouče nacrt, iznesu primjedbe i eventualno usvoje dokument. Imajući iskustvo da je na zasjedanjima sa sudionicima tako različitih nazora, vjera i kultura teško doći do teksta koji bi svima bio potpuno prihvatljiv, organizatori su molili da ne bude rasprava i glasovanja po odlomcima, nego su tražili opću raspravu i preporuku dokumenta. Poglavari su tražili promjenu imena u: "Prema globalnoj etici, polazna izjava". J. J. McAuley kaže u vezi s ovom promjenom: "Sudionici su se nadali da će ovom promjenom naslova biti pojašnjeno kako je dokument organizatora o globalnoj etici otvoren budućem popravljaju i dotjerivanju, a skup ga sada smatra jednim korakom u stalnom traganju za postizanjem mnogoreligijskog

⁵ Za informacije o događaju poslužio sam se sljedećim člancima: A. F.: *Religionen: Auf der Suche nach einem Weltethos*, u: Herder Korrespondenz 47 (1993), 10, str. 499-501; NNI: *United States: Parliament of World's Religions gives short shrift to Religious Rights*, u: Conscience and Liberty 5 (1993), str. 205; J. J. McAuley, Commemorative Meeting in Chicago, USA, *Religion for Peace. A newsletter on multi-religious dialogue and action for peace, issued by The World Conference on Religion and Peace (WCRP)*, Issue 65, January 1994, 6; J. J. McAuley, *Common Global Ethic Document*, Ibidem, 6. Oslanjam se i na razgovor s dr Williamom Vendleyem za vrijeme zasjedanja Europskog izvršnog odbora WCRP 12. do 15. svibnja 1994.

⁶ Usp. H. Küng, *Pojekt Weltethos*, München 1990. Problematikom međureligijskog dijaloga bavi se u svojoj knjizi *Christentum und Weltreligionen. Hinführung zum Dialog mit Islam, Hinduismus und Buddhismus*, 1984. U knjizi *Projekt Weltethos* bavi se pozitivnim doprinosom religija miru u svijetu. Potrebu konsenzusa o osnovnim vrijednostima, normama i moralnim mjerilima za trajni mir u svijetu on izvodi iz sljedeće teze: "Svijet ne može preživjeti bez svjetske etike. Nema mira u svijetu bez mira među religijama. Nema mira među religijama bez dijaloga religija." Protestantski teolozi Michael Welker i Wolfgang Huber slažu se s Küngom u postavljenom cilju ali mu predbacuju da traži preveliko jedinstvo religija te zanemaruje religijske i etičke razlike koje su izvor za djelovanje sljedbenika različitih religija u pluralističkom svijetu. Küngovu knjigu i ovu problematiku spominje S. Baloban, *Potreba za etikom u gospodarstvu*, CUS 1994, 1, str. 6-23, osobito str. 9-10, bilješke 8 i 9. Usp. također natuknice "Globalisierung", "Ethische Ökonomie" i "Religionen und Wirtschaft", u: *Lexicon der Wirtschaft*, Freiburg 1993, str. 402-410, 262-264, 887-914.

konsenzusa o načelima i pitanjima koja će biti uključena u zbiljski univerzalnu globalnu etiku".⁷ Međureligijske organizacije dalje rade na takvim načelima i vrijednostima,⁸ dok neki sljedbenici nekršćanskih religija Azije i Afrike predbacuju dokumentu Küngove grupe da je odviše europski i kršćanski.

Valja uočiti da se radi o zajedničkom djelovanju iz vjerničkih motiva, na temelju vjerničke savjesti. Pitanju globalne etike može se pristupiti s filozofskog i znanstvenog stajališta.⁹ Međureligijska suradnja koju podržavaju vjerski poglavari ne traži od sljedbenika različitih religija da zanemare ono što je vlastito u pojedinoj religiji nego da se oslone na ono što je zajedničko. Dokument je građen na dva temeljna načela: nepovredivo dostojanstvo svake ljudske osobe i "zlatno pravilo" svakog moralnog postupka: što ne želimo da drugi nama čine, ne činimo ni mi njima.¹⁰ Dokument se sastoji od dva dijela od kojih prvi donosi Deklaraciju o globalnoj etici a drugi načela takve etike.

Sljedbenici monoteističkih religija - židovi, kršćani i muslimani - mogli bi prigovoriti ovom dokumentu što samo jednom spominje Boga, i to neosobnim nazivom Ultimate Reality - Vrhunska stvarnost. Sastavljači su međutim računali s velikim religijama poput budizma, gdje ne postoji pojam osobnog Boga ali postoje istinske moralne i religijske vrijednosti. Ovaj dokument svakako pretpostavlja pojam moralnog i općeg dobra,¹¹ zatim međureligijski dijalog i suradnju sljedbenika različitih religija na humanom i humanitarnom području. Katolički kršćani izjasnili su se za takav dijalog i suradnju u dokumentima Sabora.¹² Poslijesaborski dokumenti učiteljstva o dijalogu s nekršćanskim religijama,¹³ s muslimanima¹⁴ i židovima¹⁵

⁷ J. J. McAuley, *Common Global Ethic Document*, 6.

⁸ Međureligijska organizacija WCRP održat će od 3. do 10. listopada 1994. u Italiji svoj šesti svjetski kongres na opću temu: *Iscjeljivanje svijeta: religije za mir*. Jedna od šest podtema bit će *Fragmentacija i izolacija: traganje za zajedničkom etikom*. Program je tako zamišljen da oni koji se uključe u rad s jednom od tema poslije kongresa na tome surađuju. Iz hrvatskog ogranka WCRP pozvano je pet članova na susret.

⁹ Usp. na pr. knjigu E. Agazzi: *Il bene, il male e la scienza. Le dimensioni etiche dell'impresa scientifico-tecnologica*, Rusconi, Milano 1992. E. Bovedani donio je recenziju te knjige u *La Civiltà cattolica* 1993, br. 17, str. 382-387.

¹⁰ Usp. A. F. Religionen: *Auf der Suche nach einem Weltethos*, u: Herder Korrespondenz 1993, str. 501.

¹¹ Usp. H. Rotter, *Das Gute*; H. Rotter-G. Virt, *Neues Lexicon der christlichen Moral*, Innsbruck, Tyrolia 1990, str. 316-323.

¹² Osobito Deklaracija o vjerskoj slobodi (DH) kojom naša Crkva prihvaća međunarodno pravo, usvojeno u Povelji UN, da nitko ne smije biti silom odvratan od svoje religije ili prisiljavan da prede na tuđu; zatim Deklaracija o stavu Crkve prema nekršćanskim religijama (NAE) te Pastoralna konstitucija o Crkvi u svijetu ovog vremena (GS) kojom je doktrinalno i akciono prihvaćen religijski, politički i kulturni pluralizam.

¹³ Usp. Sekretarijat za nekršćane: *Prema susretu religija* (Dokumenti 9), Zagreb, KS 1968. Nije mi poznato da li je na hrvatski preveden dokument istog Tajništva *Le grandi religioni nel mondo - Velike religije u svijetu* izdan god. 1982, ali jest

traže da katolici upoznaju vjeru sljedbenika drugih religija na svom području te da s njima surađuju na općem dobru u svom narodu i u cijelom svijetu.

Deklaracija o globalnoj etici

(Cjelovit tekst dokumenta)

Svijet je u agoniji.¹⁶ Agonija je tako prodorna i hitra da smo prisiljeni ukazati na njezin domet, kako bi se jasno pokazala dubina ove patnje.

Mir nam izmiče... planet se razara... susjedi žive u strahu... žene i muškarci otuđuju se jedni od drugih... djeca umiru.

To je užasno!

Osuđujemo zloporabu ekosistema Zemlje.

Osuđujemo siromaštvo koje guši životne mogućnosti; glad koji oslabljuje ljudsko tijelo; ekonomsku nejednakost koja prijeti uništenjem tolikih obitelji.

Osuđujemo društvene poremećaje u državama i nacijama; kršenje pravde koje potiskuje građane na rub; anarhiju koja se uvlači u naše zajednice i ludo slanje djece u smrt usljed nasilja. Posebno osuđujemo agresiju i mržnju u ime religije.

Međutim, ta agonija nije nužna.

Nije nužna zato što već postoji podloga za etiku. Ova etika nudi mogućnost za bolji pojedinačni i globalni raspored, te pojedince odvodi iz očaja, a društva iz kaosa.

Mi smo žene i muškarci koji su prihvatili zapovijedi i postupke religija svijeta:

Tvrdimo da se u učenju religija nalazi zajednički niz sržnih vrijednosti te da one sačinjavaju podlogu za globalnu etiku.

Tvrdimo da je ta istina već poznata ali je trebamo oživotvoriti u srcu i u djelovanju.

---

dokument istog Tajništva iz god. 1984. *Stav Crkve prema sljedbenicima drugih religija* (Dokumenti 73), isti izdavač 1985.

¹⁴ Usp. Tajništvo za nekršćane, *Smjernice za dijalog između kršćana i muslimana*, Sarajevo, Radosna vijest 1978; Maurice Borrmans, *Smjernice za dijalog kršćana i muslimana*, Zagreb, Glas Koncila 1984.

¹⁵ Usp. Komisija za vjerničke odnose sa židovstvom, *Bilješke za ispravno prikazivanje Židova i židovstva u propovijedanju i katehezi Katoličke Crkve* (Dokumenti 77), Zagreb, KS 1986; International Catholic-Jewish Liaison Committee, *Fifteen years of Catholic-Jewish Dialogue 1970-1985*, The Vatican, Polyglotta vaticana 1988, str. 325.

¹⁶ Ova uvodna tvrdnja u engleskom izvorniku tiskana je masnim slovima. Nekoliko rečenica ili dijelova izreka tiskane su kosim slovima. Zbog tehničkih teškoća u ovom prijevodu ne mogu prenositi te nijanse.

Tvrdimo da postoje neopozive i bezuvjetne norme za sva područja života, za obitelji i zajednice, za rase, nacije i religije. Već postoje prastare smjernice za ljudsko ponašanje, koje se nalaze u nauku religija svijeta i koje su uvjet za održivi poredak u svijetu.

Izjavljujemo:

Ovisni smo jedni od drugima. Svaki od nas ovisi o dobrobiti cjeline pa stoga poštujemo zajedništvo živih bića, narode, životinje i biljke, čuvanje Zemlje, zraka, vode i tla.

Prihvaćamo pojedinačnu odgovornost za sve što činimo. Sve naše odluke, akcije i propusti imaju posljedica.

Trebamo prema drugima postupati kao što želimo da oni postupaju prema nama. Obvezujemo se da ćemo poštivati život i dostojanstvo, individualnost i različnost, tako da se prema svakoj osobi postupa humano, bez izuzetaka. Trebamo biti strpljivi i susretljivi. Trebamo moći opraštati učeći iz prošlosti, ali nikada ne dopuštajući da nas zarobljavaju uspomene natopljene mržnjom. Otvarajući srca jedni za druge, trebamo odstranjivati uskogrudnost zbog svjetskog zajedništva, njegujući kulturu solidarnosti i povezanosti.

Ljudski rod smatramo svojom obitelji. Trebamo nastojati da budemo ljubazni i velikodušni. Ne smijemo živjeti samo za sebe, nego trebamo također služiti drugima, ne zaboravljajući nikada djecu, patnike, onesposobljene, izbjeglice i usamljene. S nijednom osobom ne smije se postupati kao s građaninom drugog reda i nitko ne smije biti izrabljivan. Među muškarcima i ženama treba postojati pravo partnerstvo. Ne smijemo činiti nikakav seksualni nemoral. Trebamo napustiti sve oblike dominacije ili zloporabe.

Obvezujemo se da ćemo njegovati i prakticirati kulturu nenasilja, poštivanja, pravde i mira. Nećemo tlačiti, nanositi ozljede, mučiti niti ubijati druga ljudska bića, odbacujući nasilje kao sredstvo za izgladivanje razlika.

Trebamo težiti za pravednim socijalnim i ekonomskim poretkom u kojem svatko ima jednaku priliku da postigne pun domet kao ljudsko biće. Trebamo govoriti i djelovati istinito i obazrivo, postupajući prema svima pošteno te izbjegavajući predrasude i mržnju. Ne smijemo krasti. Trebamo nadržati bolesnu sklonost prema moći, isticanju, novcu i trošenju materijalnih dobara kako bismo svijet činili pravednim i mirnim.

Zemlja se ne može promijeniti na bolje, ako se najprije ne promijeni svijest pojedinaca. Čvrsto se obvezujemo da ćemo napredovati u osobnoj svijesti kroteći svoj duh meditacijom, molitvom i pozitivnim razmišljanjem. Bez rizika i spremnosti na žrtvu nema temeljite promjene u našim prilikama. Stoga se podlažemo ovoj globalnoj etici, razumijevanju jedni drugih i načinu života koji je socijalno usmjeren, njeguje mir i prijateljski je prema prirodi.

Pozivamo sve ljude, bili religiozni ili ne, da čine isto.

Načela globalne etike:

Svijet ovog vremena prolazi kroz tešku krizu: krizu globalne ekonomije, globalne ekologije i globalne politike. Previše je starih odgovora na nove izazove: nema velike vidovitosti, zamršeni problemi ne rješavaju se, blijedo je političko vodstvo, jer je bez uviđanja i predviđanja, posvuda premalo smisla za opće dobro.

Stotine milijuna ljudskih bića sve više trpe na našem planetu od nezaposlenosti, siromaštva, gladi i razaranja njihovih obitelji. Izmiče nam nada u trajni mir među nacijama. Postoje napetosti među spolovima i naraštajima. Djeca umiru, ubijaju i bivaju ubijana. Pokvarenost u politici i poslovanju potresa sve veći broj država. U našim gradovima sve je teže živjeti zajedno u miru zbog socijalnih, rasnih i etničkih sukoba, zlorabe droga, organiziranog kriminala i čak anarhije. Čak i susjedi često žive u strahu jedni od drugih. Nastavlja se bezobzirna pljačka našeg planeta. Prijeti nam slom ekosistema.

Uvijek iznova opažamo kako neki poglavari i članovi vjerskih zajednica potiču na agresiju, fanatizam, mržnju i ksenofobiju, te čak nadahnjuju ili opravdavaju nasilne i krvave sukobe. Religija se često zlorabotrebjava u čisto političke i podjarmljivačke ciljeve, uključujući i rat. Nad tim se zgražamo.

Osuđujemo te pošasti i izjavljujemo da ih treba odstranjivati. U učenjima religija svijeta već postoji etika koja se može suprotstaviti globalnoj nevolji. Ta etika ne donosi dakako izravna rješenja za sve beskrajne probleme svijeta, ali daje moralni temelj za bolji individualni i globalni poredak: viziju koja žene i muškarce može povesti iz očaja a društvo iz kaosa.

Mi smo osobe koje prihvaćaju zapovijedi i postupke religija svijeta. Potvrđujemo da već postoji konsenzus među religijama koji može biti podloga za globalnu etiku, temeljni konsenzus o obveznim vrijednostima, neopozivim pravilima i fundamentalnim moralnim stavovima.

I. Nema novog globalnog poretka bez nove globalne etike!

Stoga se mi žene i muškarci različitih religija i regija zemlje obraćamo svim ljudima, religioznim i nereligioznim. Želimo izraziti slijedeća uvjerenja koja zajedno držimo:

- Svi smo odgovorni za bolji globalni poredak.
- Apsolutno je potrebno da se zauzimamo za ljudska prava, slobodu, pravdu, mir i očuvanje Zemlje.
- Naše različite religijske i kulturne tradicije ne smiju priječiti da se zajedno zauzimamo u suprotstavljanju svim oblicima nehumanosti i radimo za veću humanost.

- Načela koja ističe globalna etika mogu prihvaćati sve osobe s etičkim uvjerenjima, bila njihova uvjerenja prožeta religijom ili ne.

- Kao religiozne i duhovne osobe svoj život temeljimo na Vrhunskoj Realnosti i odatle uzimamo duhovnu snagu i nadu, u pouzdanju, molitvi ili meditaciji, u riječi i šutnji. Posebno smo odgovorni za dobrobit cijelog čovječanstva i stalo nam je do planeta Zemlje. Ne smatramo sebe boljima od drugih žena i muškaraca, ali se nadamo da starinska mudrost naših religija može pokazati put u budućnost.

Nakon dvaju svjetskih ratova i okončanja hladnog rata, pada fašizma i nacizma, događaja koji su prodrмали temelje komunizma i kolonijalizma, čovječanstvo je ušlo u novo razdoblje svoje povijesti. Danas posjedujemo dovoljno ekonomskog, kulturnog i duhovnog bogatstva da možemo uvoditi bolji globalni poredak. Međutim, stare i nove etničke, nacionalne, socijalne, ekonomske i religijske napetosti ugrožavaju mirnu izgradnju boljega svijeta. Doživjeli smo veći tehnološki napredak nego ikada ranije, a ipak opažamo da se diljem svijeta nisu umanjili siromaštvo, glad, umiranje djece, nezaposlenost, bijeda i uništavanje prirode, nego da su čak porasli. Mnogi ljudi ugroženi su ekonomskom propašću, socijalnim neredom, političkom marginalizacijom, ekološkim katastrofama i nacionalnim raspadima.

U tako dramatičnom globalnom stanju, čovječanstvu su potrebne vizije osoba koje u miru žive zajedno, etničkih i etičkih grupacija i religija koje zajedno vode odgovornu brigu za Zemlju. Vizija se oslanja na nadanja, ciljeve, ideale i mjerila. Međutim, diljem svijeta to nam izmiče iz ruku. Ipak smo uvjereni da zajednice vjere, unatoč čestim zlorabama vjere, imaju odgovornost u pokazivanju da takva nadanja, ideali i mjerila mogu biti čuvana, utemeljivana i življena. To posebno vrijedi za suvremenu državu. Potrebne su garancije za slobodu savjesti i religije, ali one nisu nadomjestak za obvezatne vrijednosti, uvjerenja i norme koje vrijede za sva ljudska bića, bez obzira na njihovo socijalno porijeklo, spol, boju kože, jezik ili religiju.

Uvjereni smo da je ljudska obitelj na Zemlji obdarena temeljnim jedinstvom. Podsjećamo na Opću deklaraciju o ljudskim pravima koju su godine 1948. usvojili Ujedinjeni narodi. Ono što je ona formalno proglasila na razini prava mi ovdje želimo potvrditi i produbiti iz perspektive etike: puno ostvarenje unutarnjeg dostojanstva ljudske osobe, neotuđivu slobodu i načelnu jednakost svih ljudskih bića te potrebnu solidarnost i međuovisnost svih ljudi jednih od drugih.

Na temelju osobnog iskustva i mučne povijesti našeg planeta naučili smo:

- da se bolji globalni poredak ne može uvesti ni nametnuti samo zakonima, zapisima i zborovanjima;

- da ostvarenje mira, pravde i zaštite Zemlje ovisi od uvida i spremnosti muškaraca i žena da pravedno djeluju;

- da akcija u prilog pravima i slobodama pretpostavlja odgovornost i dužnost, pa stoga trebaju biti uključivani umovi i srca žena i muškaraca;

- da prava bez čudoređa ne mogu dugo izdržati i da neće nastati bolji globalni poredak bez globalne etike.

Pod globalnom etikom ne mislimo na globalnu ideologiju ili samo jednu ujedinjenu religiju koja bi nastala iz svih postojećih religija, a nikako ni dominaciju jedne religije nad svim drugim. Pod globalnom etikom mislimo na temeljni konsenzus o obveznim vrijednostima, neopozivim normama i osobnim stavovima. Bez takvog temeljnog konsenzusa u etici, prije ili kasnije svaku će zajednicu ugroziti kaos ili diktatura, a pojedinci će padati u očaj.

II. Osnovni zahtjev: sa svakim ljudskim bićem treba postupati humano

Svi smo pogrešivi, nesavršeni muškarci i žene s ograničenostima i nedostacima. Poznajemo zbilju zla. Upravo zbog toga osjećamo se ponukani da zbog općeg blagostanja izrazimo što bi trebali biti elementi globalne etike - za pojedince kao i za zajednice ili organizacije, za države kao i za same religije. Nadamo se da naše često tisućljetne religije i tradicije donose etiku koja je uvjerljiva i provodiva svim ženama i muškarcima dobre volje, religioznima i onima koji to nisu.

Istovremeno znamo da naše različite religijske i etičke tradicije često daju vrlo različite podloge u onome što je muškarcima i ženama od pomoći a što ne, što je ispravno a što krivo, što je dobro a što zlo. Ne želimo prekrajati ili ignorirati ozbiljne razlike među pojedinim religijama. Ipak nam one ne smiju priječiti da javno obznanjujemo one stvari koje su nam već sada zajedničke te uz koje zajedno pristajemo, ali svatko na temelju svoje religije ili etičkih temelja.

Znamo da religije ne mogu riješiti pitanje okoliša, gospodarska, politička i društvena pitanja Zemlje. Ipak one mogu dati ono što nikako ne može biti postignuto ekonomskim planovima, političkim programima, ili jedino zakonskim odredbama: promjenu u unutar-njem usmjerenju, u cijelom mentalitetu, u "srcu" ljudi i obraćenje od krivog puta na novo životno usmjerenje. Čovječanstvu su hitno potrebne socijalne i ekološke reforme, ali mu je jednako hitno potrebna duhovna obnova. Kao religiozne ili duhovne osobe posvećujemo se toj zadaći. Duhovna snaga religija može donijeti temeljni osjećaj pouzdanja, tlo za smislenost, vrhunske norme i duhovno ozračje. Religije su dakako vjerodostojne samo onda kad odstranjuju one sukobe koji izviru iz samih religija, razgrađujući međusobnu osornost, nepovjerenje, predrasude ili samo hostile predodžbe jednih o drugima i tako pokazuju postovanje prema tradicijama, svetim mjestima i obredima ljudi koji vjeruju drugačije.

Sada kao i ranije sa ženama i muškarcima postupa se nehumano svuda po svijetu. Oduzimaju im se povoljne prilike i sloboda; gaze se njihova ljudska prava; ne poštuje se njihovo dostojanstvo. Međutim, moć sama po sebi ne čini ljudske postupke ispravnim (Might does not make right)! Pred svakom nehumanošću naše religije i etička uvjerenja traže da se s ljudskim bićima obvezno postupa humano!

To znači da svako ljudsko biće posjeduje neotuđivo i nedodirljivo dostojanstvo bez obzira na dob, spol, rasu, boju kože, fizičke ili umne sposobnosti, jezik, religiju, politički nazor ili nacionalno i socijalno porijeklo. Stoga je svatko - pojedinac kao i država - dužan poštivati to dostojanstvo i štiti ga. Ljudska bića trebaju uvijek biti subjekti prava, ciljevi, a ne puka sredstva, niti objekti komercijalizacije i industrijalizacije u ekonomiji, politici, medijima, u ustanovama za znanstveno istraživanje i u industrijskim korporacijama. Nitko ne stoji "iznad dobra i zla" - nijedno ljudsko biće, nikakva socijalna klasa, nikakva utjecajna grupa sa zajedničkim interesom, nikakav kartel, nikakav politički aparat, nikakva vojska i nikakva država. Naprotiv: budući da ima razum i savjest, svako ljudsko biće dužno je ponašati se uistinu humano, činiti dobro a izbjegavati zlo!

Ovom globalnom etikom želimo pojasniti što to znači. Njome želimo podsjetiti na neopozive i bezuvjetne etičke norme. One ne smiju biti verige i lanci, nego pomagala i podrška ljudima da prona-laze i ostvaruju svoja životna usmjerenja, vrijednosti, orijentacije i smisao.

Postoji načelo koje se nalazi i trajno čuva u mnogim religioznim i etičkim tradicijama čovječanstva tisućama godina: ne čini drugima ono što ne želiš da bude tebi učinjeno! Ili pozitivno rečeno: čini drugima ono što želiš da bude učinjeno tebi! To treba biti neopoziva i bezuvjetna norma za sva područja života, za obitelji i zajednice, za rase, nacije i religije.

Treba odbaciti svaki oblik egoizma: svaku sebičnost, individualnu i kolektivnu, u obliku klasnog razmišljanja, rasizma, nacionalizma ili spolnog izrabljivanja. Osuđujemo sve ove mane, jer ljudima priječe da budu autentično humani. Samoodređenje i samo-ostvarenje sasvim su zakoniti, ali samo dotle dok se ne razdvajaju od ljudske samoodgovornosti i globalne odgovornosti, tj. od odgovornosti za ljudsku braću i sestre i za planet Zemlju.

Ovo načelo obuhvaća vrlo konkretne norme kojih se mi ljudska bića trebamo čvrsto držati. Iz njega izlaze četiri široke i starinske smjernice za ljudsko ponašanje koje se nalaze u većini religija svijeta.

III. Neopozivne smjernice:

1. Obveza njegovanja nenasilja i poštivanja života

Bezbrojne žene i muškarci svih regija i religija nastoje živjeti nesebično, ali zauzeto za ljudsku braću i sestre i za svijet oko njih. Ipak svuda po svijetu nalazimo beskrajnu mržnju, zavist, ljubomoru i nasilje, ne samo među pojedincima nego i među socijalnim i etničkim grupama, među klasama, rasama, nacijama i religijama. Nasilje, trgovina drogom, organizirani kriminal, a sve to često snabdjeveno novim tehničkim mogućnostima, dostigli su globalne razmjere. Mnogim mjestima još uvijek se upravlja "odozgo", diktatori tlače svoj vlastiti narod i široko je rasprostranjeno institucionalizirano nasilje. U nekim zemljama gdje doduše postoje zakoni koji štite pojedinačne slobode, zatvorenici su izvrgnuti mučenju, muškarci i žene bivaju sakaćeni, a taoci su ubijani.

a) U velikim drevnim religijskim i etičkim tradicijama nalazimo smjernicu: ne ubij! Ili pozitivno rečeno: poštuj život! Razmislimo iznova o posljedicama tog prastarog pravila: sve ljudske osobe imaju pravo na život, sigurnost i slobodan osobni razvoj, sve dotle dok ne narušavaju prava drugih. Nitko nema pravo bilo koje drugo ljudsko biće podvrgavati fizičkom ili psihičkom mučenju ili mu nanositi ozljede, a pogotovu ne ubiti ga. Nikakav narod, država, rasa ili religija nemaju prava da mrze, izlažu diskriminaciji ili "čiste" (cleanse), šalju u izgnanstvo, a pogotovu ne likvidiraju "strane" manjine koje su drugačije po ponašanju ili obdržavaju drugačiju vjeru.

b) Dakako, gdje ima ljudi bit će i sukoba. Ipak te sukobe treba rješavati bez nasilja, u okviru pravde. Ovo vrijedi za države kao i za pojedince. Osobe koje imaju političku moć moraju djelovati u okvirima pravednog poretka i držati se rješenja koja su u najvećoj mjeri nenasilna i mirna. Na tome trebaju raditi unutar međunarodnog mirovnog poretka, koji treba štiti i braniti protiv počinitelja nasilja. Naoružanje je krivo usmjerenje, a razoružanje je zapovijed našeg vremena. Neka se nitko ne obmanjuje: čovječanstvo ne može preživjeti bez globalnog mira!

c) Mladi trebaju naučiti kod kuće i u školama da nasilje nije sredstvo za rješavanje razlika u odnosu na druge. Samo se tako može stvarati kultura nenasilja.

d) Ljudska je osoba neizmjerljivo dragocjena i treba biti bezuvjetno zaštićivana. Isto tako zaslužuju zaštitu, čuvanje i brigu životinja i biljaka koje postoje na ovom planetu. Nemoralno je neograničeno iskorištavanje prirodnih uvjeta za življenje, bezobzirno razaranja biosfere i militarizacija kozmosa. Kao ljudska bića imamo posebnu odgovornost za Zemlju i kozmos, za zrak, vodu i tlo - posebno pred slijedećim naraštajima. U ovom kozmosu svi se ispreplićemo i ovisimo jedni od drugima. Svaki od nas ovisi o dobrobiti svih. Stoga se ne

smije poticati ovladavanje čovječanstva nad prirodom i kozmosom. Naprotiv, trebamo produbljivati životni sklad s prirodom i kozmosom.

e) Biti autentično human u duhu naših velikih religija i etičkih tradicija znači da javno i privatno trebamo posvećivati pažnju drugima i biti spremni na pomaganje. Nikada ne smijemo biti bezobzirni i okrutni. Svaki narod, svaka rasa, svaka religija trebaju iskazivati toleranciju i poštovanje prema drugima, što više trebaju ih visoko cijeniti. Manjinama je potrebna zaštita i pomoć, bile one rasne, etničke ili religijske manjine.

2. Obveza njegovanja solidarnosti i pravednog ekonomskog poretka

Bezbrojni muškarci i žene svih regija i religija nastoje živjeti solidarno jedni s drugima, te raditi za autentično ostvarenje svojih zvanja. Ipak svuda po svijetu nalazimo beskrajnu glad, oskudicu i potrebitost. Za ove tragedije odgovorni su ne samo pojedinci nego posebno nepravedne institucije i strukture. Milijuni osoba nemaju posla; milijuni su izrabljivani s jadnim plaćama, silom potisnuti na rub društva a uništene su im mogućnosti za bolju budućnost. U mnogim zemljama ogroman je jaz između siromašnih i bogatih, između moćnih i nemoćnih. Živimo u svijetu u kojem su totalitarni državni socijalizam, kao i neobuzdani kapitalizam, ispraznili ili razorili mnoge etičke i duhovne vrijednosti. Materijalistički mentalitet pogoduje trci za neograničenim dobitkom i posizanju za neprestanim pljačkanjem. Takvi zahtjevi traže sve više sredstava zajednice, a pojedinca ne obvezuju na veće doprinošenje. Korupcija kao kancerozno socijalno zlo raste u zemljama u razvoju kao i u razvijenim zemljama.

a) U velikim drevnim religijskim i etičkim tradicijama čovječanstva nalazimo smjernicu: ne kradi! Ili pozitivno rečeno: postupaj pošteno i pravo! Razmišljajmo iznova o posljedicama te prastare smjernice: nitko nema nikakvo pravo otmirati ili razvlašćivati drugu osobu ili zajednička dobra. Nadalje, nitko nema pravo upotrebljavati svoj imetak bez obaziranja na potrebe društva i Zemlje.

b) Ondje gdje vlada krajnje siromaštvo, širi se bespomoćnost i očaj i događaju se uvijek iznova krađe radi preživljavanja. Ondje gdje se bezobzirno gomilaju moć i bogatstvo, kod osoba u nepovoljnom položaju i na rubu društva nužno nastaje zavist, ogorčenost, smrtna mržnja i pobuna. To vodi u začarani krug nasilja i protunasilja. Neka se nitko ne zavarava: nema globalnog mira bez globalne pravde!

c) Mladi trebaju kod kuće i u školama naučiti da vlasništvo, kakogod bilo ograničeno, uključuje i obvezu, te da uporaba vlasništva treba istovremeno služiti općem dobru. Samo tako može se izgrađivati pravedan ekonomski poredak.

d) Želimo li popraviti položaj milijuna najsiromašnijih ljudi na ovom planetu, posebno žena i djece, moramo svjetsku ekonomiju pravednije urediti. Nisu dostatna pojedinačna dobra djela i projekti za pomoć, kako god bili neophodni. Za izgradnju pravednih ekonomskih institucija potrebno je sudjelovanje svih država i autoritet međunarodnih organizacija.

Za krizu dugova treba pronaći rješenje koje mogu prihvatiti sve strane, kao i za drugi svijet koji je u raspadu, te također za treći svijet koji je u još težem stanju. Neizbježivi su dakako sukobi interesa. U razvijenim zemljama treba uvesti razlikovanje između nužne i neograničene potrošnje, između socijalno korisne i štetne uporabe vlasništva, između opravdane i neopravdane uporabe prirodnog bogatstva, te između tržišne ekonomije koja je usmjerena samo na dobit ili također na socijalnu i ekološku dobrobit. Nacije koje su razvijene trebaju također ispitivati svoju nacionalnu savjest.

Dužni smo se suprotstavljati, i to po mogućnosti nenasilno, gdje god upravitelji tlačenjem ugrožavaju one kojima upravljaju, gdje god institucije ugrožavaju osobe i gdje god sila ugrožava pravdu.

e) Biti autentično human u duhu naših velikih religijskih i etičkih tradicija znači slijedeće:

- Ekonomsku i političku moć koristiti za služenje čovječanstvu, a ne zloupotrebjavati je u bezobzirnoj borbi za prevlast. Trebamo razvijati duh suosjećanja s onima koji trpe, s posebnom pažnjom prema djeci, osobama u odmaklim godinama, siromašnima, nespo-sobnima, izbjeglicama i usamljenima.

- Trebamo njegovati međusobno poštovanje i obazrivost kako bismo postigli razboritu ravnotežu interesa umjesto da mislimo samo na neograničenu moć i na neizbježnu konkurentsku borbu.

- Trebamo cijeniti umjerenost i čednost umjesto neutažive pohlepe za novcem, isticanjem i potrošnjom. Ljudi u pohlepi gube svoje "duše", slobodu, spokoj, unutarnji mir, te time ono što ih čini humanima.

3. Obveza njegovanja tolerancije i življenja u istinitosti

Bezbrojne žene i muškarci svih regija i religija nastoje živjeti pošteno i istinito. Ipak diljem svijeta nalazimo beskonačne laži i obmane, varanje, licemjerje, ideologiju i demagogiju:

- političari i poslovni ljudi služe se lažima kao sredstvom do uspjeha;

- masovni mediji šire ideološku propagandu umjesto da točno izvještavaju, krive informacije umjesto pravih informacija, cinični komercijalni interes umjesto odanosti istini;

- znanstvenici i istraživači upuštaju se u programe koji su moralno ili politički sumnjivi, ili služe grupama s uskim ekonomskim

interesom, ili opravdavaju istraživanja koja krše osnovne etičke vrijednosti;

- predstavnici religija zabacuju druge religije kao nevrjedne i propovijedaju fanatizam i netoleranciju umjesto poštivanja i razumijevanja.

a) U velikim drevnim religijama i etičkim tradicijama čovječanstva nalazimo smjernicu: ne laži! Ili pozitivno rečeno: govori i djeluj istinito! Razmišljajmo iznova o posljedicama te pradavne smjernice: nijedna žena ili muškarac, nikakva institucija, država, crkva, religija ili vjerska zajednica nema prava lagati drugim ljudskim bićima.

b) To posebno vrijedi:

- za one koji djeluju u masovnim medijima i kojima povjeravamo slobodu da izvještavaju istinito i tako im garantiramo službu čuvara. Oni ne stoje iznad morala nego su dužni poštivati ljudsko dostojanstvo, ljudska prava i temeljne vrijednosti. Dužni su biti objektivni, pošteni i čuvati ljudsko dostojanstvo. Nemaju pravo provaljivati u privatno područje pojedinaca, manipulirati javnim mnijenjem niti iskrivljivati stvarnost;

- za umjetnike, pisce i znanstvenike kojima povjeravamo umjetničku i akademsku slobodu. Oni nisu izuzeti od općih etičkih mjerila te trebaju služiti istini;

- za čelnike država, političare i političke stranke kojima povjeravamo svoju slobodu. Kad očigledno lažu pred svojim narodom, kad manipuliraju istinom ili kad su oni krivi za podmitljivost i bezobzirnost u domaćim i stranim poslovima, gaze svoju vjerodostojnost i zaslužuju da izgube položaje i glasove na izborima. Nasuprot tome, javno mnijenje treba podržavati one političare koji se usuđuju govoriti istinu narodu u svako doba;

- napokon, za predstavnike religija. Kad oni potpiruju predrasude, mržnju i neprijateljstvo prema vjernicima drugih vjera ili čak potiču i opravdavaju religijske ratove, zaslužuju osudu čovječanstva i gubitak svojih sljedbenika.

Neka se nitko ne zavarava: nema globalne pravde bez istinitosti i humanosti.

c) Mladi trebaju naučiti kod kuće i u školama misliti, govoriti i djelovati istinito. Imaju pravo na informacije i naobrazbu kako bi se osposobili za donošenje odluka koje će oblikovati njihov život. Bez etičke formacije jedva će biti u stanju razlikovati važno od nevažnog. U svakodnevnoj poplavi informacija, etička mjerila pomoći će im da razlikuju, kad se mišljenja prikazuju kao činjenice, kad se nude prikriveni interesi, kad se pojavljuju pretjerane tendencije i kad se činjenice iskrivljuju.

d) Biti autentično human u duhu naših velikih religijskih i etičkih tradicija znači sljedeće:

- ne smijemo brkati slobodu s proizvoljnošću ili pluralizam s indiferentnošću prema istini;
- trebamo njegovati istinitost u svim svojim odnosima, a ne pogodovati nepoštenju, licemjerju i oportunističkom;
- trebamo neprestano težiti za istinom i nepokvarljivom iskrenošću, a ne pogodovati ideološkim ili strančarskim poluistinama;
- trebamo hrabro služiti istini, ostati čvrsti i dostojni povjerenja, a ne podlijegati oportunističkim prilagodbama u životu.

4. Obveza njegovanja jednakih prava i partnerstva među muškarcima i ženama

Bezbrojni muškarci i žene svih regija i religija nastoje živjeti u duhu partnerstva i odgovornog djelovanja na području svoje ljubavi, spolnosti i obitelji. Ipak diljem svijeta postoje osude vrijedni oblici patrijarhalnih odnosa, gospodarenja jednog spola nad drugim, izrabljivanja žena, seksualne zlorabe djece i prisilne prostitucije. Veoma često socijalna zla prisiljavaju žene i čak djecu da se odaju prostituciji kao sredstvu za preživljavanje - osobito u manje razvijenim zemljama.

a) U velikim drevnim religijskim i etičkim tradicijama čovječanstva nalazimo smjernicu: ne čini spolnog nemorala! Ili pozitivno rečeno: poštujujte i ljubite jedni druge! Razmišljajmo iznova o posljedicama te pradačne smjernice: nitko nema prava druge svoditi na čisti spolni objekt, uvoditi ih u spolnu ovisnost ili ih u njoj zadržavati.

b) Osuđujemo spolno izrabljivanje i spolnu diskriminaciju kao jedan od najgorih oblika ljudskog srozavanja. Dužni smo suprotstavljati se ondje gdje se propovijeda vlast jednog spola nad drugim - makar i u ime religioznog uvjerenja - gdje god se tolerira spolno izrabljivanje, gdje god se podupire prostitucija ili zloraba djece. Neka se nitko ne zavarava: nema autentične humanosti bez zajedničkog življenja u partnerstvu!

c) Mladi trebaju naučiti kod kuće i u školama da spolnost nije negativna, razorna ili izrabljivačka sila, nego stvaralačka i pozitivna. Spolnost kao životno pozitivni oblikovatelj zajednice može biti uspješna samo kad partneri prihvate odgovornu brigu za sreću jedni drugih.

d) Odnose među ženama i muškarcima ne smije obilježavati patronsko ponašanje ili izrabljivanje, nego ljubav, partnerstvo i povjerenje. Ljudsko ispunjenje nije istovjetno sa spolnom nasladom. Spolnost bi trebala izražavati i jačati odnos ljubavi koji proživljavaju jednaki partneri.

Neke religijske tradicije poznaju ideal svojevrijednog odricanja od pune uporabe spolnosti. Svojevrijedno odricanje može također biti izraz identiteta i smislenog ispunjenja.

e) Braku kao socijalnoj instituciji, unatoč svim religijskim i kulturnim razlikama, svojstvena je ljubav, odanost i trajnost. On teži prema sigurnosti i trebao bi garantirati sigurnost u međusobnom pomaganju muža, supruge i djeteta. Brak bi trebao osiguravati prava svih članova obitelji.

Sve zemlje i kulture trebaju razvijati ekonomske i socijalne odnose koji bračni i obiteljski život čine dostojnim ljudskih bića, osobito za stare osobe. Djeca imaju pravo na odgoj i naobrazbu. Roditelji ne bi smjeli izrabljivati djecu niti djeca roditelje. Njihovi odnosi trebali bi odražavati međusobno poštovanje, uvažavanje i brigu.

f) Biti autentično human u duhu naših velikih religijskih i etičkih tradicija znači:

- potrebno nam je međusobno poštovanje, partnerstvo i razumijevanje, a ne patrijarhalna dominacija i srozavanje koji su odraz nasilja i izazivaju protunasilje;
- potrebna nam je međusobna briga, tolerancija, spremnost na izmirenje i ljubav, a ne bilo kakav oblik posjedovateljske pohote ili spolne zloporabe;

Samo ono što su pojedinci iskustveno doživjeli u osobnim i obiteljskim odnosima mogu provoditi na razini nacija i religija.

IV. Preobrazba svijesti!

Povijesno iskustvo pokazuje slijedeće: Zemlja se ne može promijeniti na bolje ako ne postignemo preobrazbu u svijesti pojedinaca i u javnom životu. Već su zaživjele mogućnosti za preobrazbu na područjima kao što su: rat i mir, ekonomija i ekologija, gdje su se posljednjih desetljeća dogodile temeljite promjene. Tu preobrazbu trebamo postići i na području etike i vrijednosti.

Svaki pojedinac ima unutarne dostojanstvo i neotuđiva prava, a svaki također nosi neizbježnu odgovornost za ono što čini ili ne čini. Sve naše odluke i djela, a također i naši propusti i promašaji, imaju posljedica.

Posebna je zadaća religija da podržavaju na životu taj osjećaj odgovornosti, da ga produbljuju i predaju budućim naraštajima.

Realistični smo s obzirom na ono što smo postigli ovim konsenzusom, pa potičemo na obdržavanje slijedećega:

1. Teško će biti postići sveopći konsenzus o mnogim prijepornim etičkim pitanjima (od bioetike i seksualne etike, preko masovnih medija i znanstvene etike, do ekonomske i političke etike). Ipak, za

mnoga prijeporna pitanja trebala bi biti dostižna prikladna rješenja u duhu temeljnih načela koja smo ovdje zajedno razvili.

2. Na mnogim područjima života već je nastala nova svijest o etičkoj odgovornosti. Stoga bi nam bilo drago da što veći broj profesija - liječnici, znanstvenici, poslovne osobe, novinari i političari - prirede suvremene etičke kodekse koji bi nudili posebne smjernice za mučna pitanja dotičnih profesija.

3. Iznad svega, zaklinjemo različite vjerničke zajednice da formuliraju svoju specifičnu etiku: što na primjer svaka vjerska tradicija ima kazati o smislu života i smrti, podnošenju patnje i opraštanju krivnje, o nesebičnoj žrtvi i potrebi odricanja, o sućuti i radosti. Te će specifične vjerske etike produbiti i učiniti specifičnijom globalnu etiku koja već postoji.

Na kraju apeliramo na sve stanovnike ovog planeta. Zemlja se ne može promijeniti na bolje ako se ne promijeni svijest pojedinaca. Obvezujemo se da ćemo raditi na takvoj preobrazbi pojedinačne i zajedničke svijesti, na buđenju naših duhovnih snaga promišljanjem, meditacijom, molitvom ili pozitivnim mišljenjem, na obraćenju srca. Zajedno možemo premještati brda! Bez spremnosti na rizik i otvorenosti za žrtve nema temeljite promjene u našim prilikama! Stoga se obvezujemo na zajedničku globalnu etiku, na bolje međusobno razumijevanje, kao i na način življenja koji vodi računa o dobru društva, pogoduje miru i prijateljski se postavlja prema Zemlji.

Pozivamo sve muškarce i žene, religiozne i one koji to nisu, da čine isto.

INTER-RELIGIOUS DOCUMENT ON A GLOBAL ETHIC PROPOSED AT CHICAGO IN 1993

Summary

In preparing The World's Parliament of Religions the Trustees entrusted Hans Küng with the draft of a Declaration on global ethic. So, he shaped the final version. Since the Assembly was not a deliberative body, the document did not undergo any redrafting, but its title was changed to "Towards a Global Ethic, an Initial Declaration."

The Document is rooted in two basic values available in all religions: irrevocable and unconditional dignity of every person and the "golden rule" of a Humane activity: What you wish done to yourself, do to others!

In the first part the participants depict the moral situation of today's world.

In the second part four basic principles are brought out and enlightened: 1) No new global order without a new global ethic; 2) Every human being must be treated humanely; 3) Irrevocable directives regarding nonviolence, solidarity within a just economic order, tolerance within truthfulness, equal rights within partnership of men and women; 4) Transformation of consciousness.